

Hamnlaget, hamnrätten och äldre kapellaget

Hamnlaget

I lag reglerade hamnstadgor och ordningar för *hamnlag* är kända sedan 1450 när Karl Knutssons ”hamnskrå” utfärdades. Den ersattes av nyare hamnordningar 1669, 1726 och 1771.

Hamnlaget bildade en ram för samhällslivet, men i fiskeläget verkade även båtlaget, notlaget, skötlaget och kapellaget. Allt tyder på att dessa olika ”lag” inte var självständiga organ utan snarare *arbetslag*, där fiskelägets män på hamnlagets uppdrag skötte olika gemensamma angelägenheter. Kapellaget intar på denna punkt en särställning - *se nedan*.

Hamnlaget var reglerat i de statliga hamnordningarna. Enligt Kjell Söderberg¹ har samhällslivet i Ulvöhamn i första hand påverkats av 1771 års hamnordning, som innehöll regler om

- hamnfogde och bisittare i hamnrätt
- kyrkogång m m
- ordningen i fiskeläget inkl brandskydd, miljöfrågor (avfall) m m
- snatteri och stöld
- okvädingsord m m
- rättegång vid hamnrätten

För Ulvöhamns del kompletterades hamnordningen av lokala tillägg som beslutades av fiskaresocieteten i Gävle. År 1784 fastställdes även vissa tillägg av hamnrätten i Ulvöhamn, främst rörande ordningen för fiskets bedrivande.

Hamnordningen ersattes år 1852 av en fiskeristadga, men hamnlagets överläggningar och beslut i de praktiska angelägenheter som rörde ordningen för fisket m m fortgick även efter detta.

Hamnrätten

Fiskelägets egen domstol, *hamnrätten*, inrättades med 1726 års hamnordning. Hamnrätten var en underinstans till Nätra tingsrätt i frågor som rörde hamnen och fisket. Den kunde även utdöma böter, t ex vid fiske eller fiskförsäljning på tider som ej var tillåtna.

Från Ulvö hamnrätt föreligger två viktiga serier - *Hamnrättens protokoll 1798-1836* samt *Resolutioner och domar från Nätra tingsrätt m m 1772-1878*.

Hamnrätterna upphörde år 1852 när den sista hamnordningen ersattes av fiskeristadgan. Hamnrättens ledamöter var identiska med hamnlagets och deras protokoll är förda i samma bok. Vi tolkar detta så att hamnlaget i sin *rättsskipande roll* sammanträdde som hamnrätt. Dessa förhållanden motiverar att hamnlag och hamnrätt bildar ett gemensamt arkiv, *Hamnlagets arkiv*.

Äldre kapellaget

Gävlefiskarna färdigställde år 1622 ett kyrkokapell och detta kapell var centrum för öns kyrkliga liv fram till 1894, när Ulvö kyrka invigdes. Kapellbyggnaden ägdes av hamnlaget fram till 1892, när den övertogs av Västernorrlands museisällskap. Att kyrkan har byggts och drivits med Nätra församlings välsignelse behöver inte betvivlas. I herdaminnet för Nätra församling² sägs följande:

Vid Ulfö fiskläge har sedan länge tillbaka funnits ett kapell, som vanligen åtnjöt 2 predikningar hvar sommar af Nätra prästerskap. Enl. nådigt bref af den 29 nov. 1901 medgafs, att efter dåvarande khdens afgång finge anställas en där stationerad kapellpredikant, hvilken tillika skulle göra tjänst som skollärare.

Den religiösa verksamheten i Ulvöhamn har bestått i dels kapellbyggnadens vård och underhåll, dels upprätthållande av de aktiviteter som tillhörde det religiösa livet. Men hur har kyrkolivet varit organiserat? Ulvöhamn har uppenbart aldrig utgjort en s k kapellförsamling, endast ett kapellag med de rättigheter och skyldigheter som tillkom sådana³. Men har detta kapellag verkat som en egen, från hamnlaget skild organisation? Vi har inte funnit något som skulle tyda på detta. I hamnlagets äldre protokoll förekommer ofta frågor som rör ansvar och åtgärder för kapellets vård och underhåll - tjära taket, laga staketet, måla etc - men även utrodd av präst, anlitan av sommarpredikanter, åtgärder för fattigvården m m. I slutet av 1700-talet tillsattes en särskild prästhamnsfogde som enligt Kjell Söderberg handhade kapellagets räkenskaper, skatteindrivningar för kapellaget samt övriga kyrkliga angelägenheter. Det är emellertid Hamnlaget som tillsätter prästhamnsfogden. I Hamnlagets protokoll den 23 augusti 1799 läser vi:

"3:o

På till frågan med gaf Strandfiskaren Gustaf Tollbom att wara Präst hamnfogde nästkomande år....."

Den bild som framträder är att det kyrkliga livet organiserades av hamnlaget och att det äldre kapellaget snarast var ett arbetslag med uppgift att under hamnlaget svara för kapellets vård och underhåll. Det betyder att de enstaka handlingars som bevarats från det äldre kapellaget borde tillhöra hamnlagets arkiv - inte Nätra församlingsarkiv.

Nuvarande kapellaget 1932-

År 1932 nybildades Ulvö kapellag.

T Sahlén 2014-01-29

¹ Söderberg, Kjell: Ulvöhamn - 2 bilder ur ett fiskeläges historia. Göteborg 1995. Kap. 2.

² L Bygdén, Härnösands stifts herdaminnen, <http://www.solace.miun.se/~blasta/herdamin/>

³ Jfr Nordisk Familjebok, Uggleupplagan, 1910:

Kapellag, stundom endast kapell, del af församling, som, vanligen på grund af dess från församlingsskyrkan och prästen aflägsna belägenhet, utverkat sig tillstånd till ett kapells uppförande och oftast jämväl hållande af särskild predikant vid kapellet (kapellpredikant, i äldre tider äfven kaplan).... För kapellags bildande har erfordrats medgifvande af K. M:ts befallningshafvande och domkapitel. Kapellag i denna dess *egentliga* bemärkelse har väl beslutanderätt i hvad angår kapellbyggnaden och predikanten, men åtnjuter ej själfständig kyrkoförsamlings ställning, utan erhålles sådan rätteligen endast med K. M:ts tillstånd. /.../ Först med kapellagets inträdande i församlings rättigheter kan det lagligen få rätt till egen kyrkobokföring... Numera förekommer ej sällan bildande af kapellförsamling i enbart eller hufvudsakligt syfte att åt en från pastorsexpeditionen aflägsen liggande, folkrik församlingsdel, inom hvilken särskild ord. eller e. o. präst är boende, bereda förmånen af egen kyrkobokföring... <http://runeberg.org/nfbm/0447.html>